

УДК 336.7

А. О. Кизим,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Дана стаття присвячена розгляду ролі комерційних банків на фондовому ринку. Адже саме банки як фінансові посередники акумулюють кошти та забезпечують капіталовкладення у вигляді інвестицій.

Ключові слова: фондовий ринок, банк, банківська система.

Постановка проблеми. У наш час розвиток будь-якого сектору економіки потребує додаткового залучення грошових коштів, яких у вільному обороті зазвичай немає. Кожному суб'єкту економічної діяльності приходиться самотійно вирішувати, яким чином залучити додаткові капіталовкладення. Саме через фондовий ринок підприємства отримують можливість залучити додаткові грошові кошти. Ось чому розвиток фондового ринку є одним із напрямків розвитку нашої держави.

Мета статті – визначення ролі комерційного банку на фондовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є приватизація державної власності, створення численних акціонерних товариств і подальший розвиток фондового ринку. На цьому ринку надзвичайно важлива роль належить фінансовим інструментам, де можна виокремити цінні папери, і серед них – акції, облігації, інвестиційні сертифікати, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі. З одного боку, рівень розвитку фондового ринку залежить від діяльності на ньому фінансових посередників, серед яких банки, інститути спільного інвестування, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди. З іншого боку, безпосередньо ринок цінних паперів впливає на розвиток фінансових посередників. Ось чому розгляд питань, пов'язаних із взаємозв'язком фондового ринку та посередників на ньому, є досить актуальним.

Отже, комерційний банк – невід'ємний і обов'язковий елемент будь-якої схеми фінансової трансакції за умов централізованого ринку цінних паперів. Банки як фінансові посередники акумулюють кошти вкладників і забезпечують спрямування заощаджених капіталів в інвестиції. У більшості країн на сьогодні доходи комерційних банків від

операцій із цінними паперами відіграють дедалі більшу роль у формуванні прибутку. Проте в різних країнах роль і місце комерційних банків на фондовому ринку різні.

Залежно від розмежування функцій фінансового посередництва (депозитно-позикової, емісійної й інвестиційної) між фінансово-кредитними установами, доволі чітко вирізняють три моделі: німецьку, англійську й американську.

Розглядаючи британську модель фінансово-кредитних установ, можна зазначити, що для фінансових інститутів притаманна чітка спеціалізація. Так депозитно-позикова й емісійна функції закріплені за банківським сектором. У середині банківського сектору теж існує очевидне розмежування, зокрема емісійна функція – це прерогатива торгових банків. Британські комерційні банкам законодавчо не заборонялося мати промислові акції, утім, вони дуже неохоче беруться за такі операції, бо вважають їх дуже ризиковими.

У США існує законодавче розмежування функцій фінансового посередництва. Під впливом кризових явищ за часів Великої депресії у країні виникла потреба захисту інтересів суспільства й окремих інвесторів від ризиків на фінансовому ринку. З огляду на це було ухвалено Закон Гласса – Стігала (1933 р.) та Закон про цінні папери (1933 р.). Закон Гласса – Стігала обмежував участь комерційних банків в операціях із цінними паперами. Федеральним банкам було заборонено гарантувати розміщення цінних паперів (за винятком зобов'язань казначейства США і деяких урядових зобов'язань), а також здійснювати операції із цінними паперами за свій рахунок. Обмеження поширюються й на банки штатів, які входять до ФРС. Дозвіл існує лише на деякі види висококласних боргових зобов'язань, включно з паперами корпорацій, проте заборонено гарантувати розміщення їх. Саме тому 90 % інвестиційного портфеля банків становлять зобов'язання федерального уряду і федеральних агенцій, цінні папери штатів і муніципальні облігації. Банкам також дозволено виконувати деякі функції брокерів, купуючи й продаючи акції та облігації промислових компаній за рахунок клієнтів. Американські комерційні банки також здійснюють значний обсяг трастових послуг (операції з управління портфелем цінних паперів за дорученням клієнтів), фактично є власниками великих пакетів акцій промислових фірм.

Після обмеження діяльності універсальних банків у США поряд із комерційними з'явилися інвестиційні банки (Investment Banks), які спеціалізуються переважно на довготермінових вкладеннях у фінансові

активи та емісійних операціях (роль класичних комерційних банків вони не виконують).

Останнім часом загострилися суперечності між комерційними та інвестиційними банками. За сучасних умов ізоляція будь-яких банківських інститутів від фондового ринку визнається недоречною, що зумовлює необхідність перегляду чинних законодавчих актів.

У Німеччині діють універсальні банки, в яких зосереджено всі три функції фінансового посередництва. Універсальні банки надають довготермінові кредити, вкладають кошти у власний капітал підприємства, що дає змогу банкам стежити за фінансовим станом підприємства, його виробничою діяльністю й підвищує конкурентоспроможність німецьких корпорацій на світовому ринку. Комерційні банки мають право здійснювати всі види операцій із цінними паперами. Оскільки в країні не існує посередницьких брокерських фірм, усі їхні функції перебравли на себе банки. Вони є найбільшими інвесторами і власниками інвестиційних груп, здійснюють більшість операцій із цінними паперами, включно із розповсюдженням їх.

Загалом 67 % акцій, що перебувають у національних фінансових установах, припадає на банки. Небанківські фінансові інститути не зорієнтовані на інвестиційну функцію (частка акцій у їхніх активах становить близько 5 %). Принцип володіння акціями у німецьких банках – формування концентрованого портфеля (найчастіше блоками, по 25 % акцій капіталу компанії плюс одна акція, бо, відповідно до німецького законодавства, ця частка дає право вето при голосуванні). Банки є головними учасниками торгів, реєстрація цінних паперів на біржі дозволяється лише після спільного звернення компанії та діючого на біржі банку. Фізичні особи можуть укласти угоди лише за участі банківського посередництва. У Німеччині також існує перехресна система володіння акціями, яка посилює вплив банків на промисловість, бо дає їм змогу тримати великі блоки акцій у невеликій групі ключових компаній. Таким чином, універсальні банки посідають провідне місце у грошово-кредитній системі Німеччини.

Окрім Німеччини, принцип універсалізму втілено в банківському законодавстві Франції, Швейцарії та інших країнах континентальної Європи – Бельгії, Італії, Австрії тощо. Банки в цих країнах мають статус прямого учасника фондового ринку і можливість відкривати власні брокерські та дилерські підрозділи, здійснювати відповідне зберігання цінних паперів і кліринг.

Згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. № 2121-III банки за умови отримання письмового

дозволу НБУ мають право виконувати такі операції із цінними паперами: емісію власних цінних паперів; організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; операції на ринку цінних паперів від свого імені (з урахуванням андерайтингу); інвестування у статутні фонди та акції інших юридичних осіб; операції за дорученням клієнтів або від свого імені з інструментами грошового ринку і з фінансовими ф'ючерсами та опціонами; довірче управління цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами; депозитарну діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів; надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

Відповідно до “Положення щодо організації діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів”, затвердженого рішенням ДКЦПФР від 18.05.99 № 104, до професійної діяльності на фондовому ринку, яку можуть здійснювати банки, належить діяльність з торгівлі цінними паперами; депозитарної діяльності зберігача цінних паперів; ведення реєстрів власників іменних цінних паперів; управління цінними паперами. Банк має організувати свою діяльність на ринку цінних паперів у складі організаційно відокремлених внутрішніх підрозділів або дочірніх структур.

В Україні серед перспективних напрямів функціонування комерційних банків особливе місце може належати трастовим послугам, які передбачають управління цінними паперами та виконання інших послуг в інтересах і за дорученням клієнта на правах його довіреної особи. Взагалі термін “траст” охоплює довірче управління портфелем або частиною портфеля цінних паперів клієнта й пов'язаними з ним грошовими коштами. У разі здійснення трастових операцій банк на підставі укладеного договору набуває відповідних прав і є розпорядником певної кількості цінних паперів на користь довірителя чи третьої особи. Згідно зі ст. 47 Закону України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. № 2121-III банки, отримавши відповідну ліцензію, здійснюють довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами.

Висновки. Роль комерційних банків на фондовому ринку кожної країни визначається індивідуальними особливостями законодавчої бази. Розглядаючи роль комерційних банків України на фондовому ринку, можна зазначити, що саме банки мають найбільшу питому вагу активів серед учасників фондового ринку. Отже, їх вплив на загальний розвиток даного ринку являється досить вагомим.

Список літератури

1. Пересада, А. А. Портфельне інвестування [Текст] : навч. посібник / А. А. Пересада, О. Г. Шевченко, Ю. М. Коваленко, С. В. Урванцева. – К. : КНЕУ, 2004. – 408 с.
2. Сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку “Проект стратегії розвитку фондового ринку України на середньострокову та довгострокову перспективу” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/ShowArticle.aspx?ID=2985&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.
3. Шелудько, В. М. Фінансовий ринок [Текст] : навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. / В. М. Шелудько. – К. : Знання-Прес, 2003. – 535 с.

Отримано 16.12.2011

Summary

This article is devoted consideration of role of commercial banks at the fund market. In fact exactly jars as financial mediators accumulate a money and provide a capital investment as investments.